

Monumentnummer*: 526786

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **27 juni 2005**
Kadaster deel/nr **82858/62**

Woonplaats* **Veenhuizen** Gemeente* **Noordenveld** Provincie* **Drenthe**

Locatiennaam **Veenhuizen** Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* **Norg** Sectie* **N** Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel **3225**

Omschrijving**

Onderdeel 1

Omschrijving

De AANLEG van de begraafplaats bestaat uit een rechthoekig grondvlak met een kruisvormig padenstelsel waarvan het middenpad met taxus is beplant en het dwarspad met monumentale beuken. Een later aangelegd (met jonge taxus beplant) tweede dwarspad verdeelt de voorste twee grafvelden in vier, waarmee het huidige aantal (hoofd)grafvelden op zes komt. De velden bestaan gedeeltelijk uit (bemost) zand, gedeeltelijk zijn ze met gras begroeid. De zandpaden zijn onverhard. De ingang van de begraafplaats ligt aan de noordzijde (Eikenlaan). Zij wordt gemarkeerd door een houten hekwerk dat wegens te geringe monumentale waarde geen rijksbescherming geniet. Links en rechts van dit hek loopt een beukenhaag. Erachter strekt zich het hoofdpad uit dat aan weerszijden is beplant met taxus. Het wordt gekruist door twee dwarspaden, waarvan het eerste uit of net na 1875 dateert en het tweede uit 1831. Aan dit laatste pad, dat aan beide zijden met monumentale beuken is beplant, ligt het tweede helft 19de-eeuwse of jongere bakstenen lijkenhuis (zie omschrijving complexonderdeel 2).

Grafvelden

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Aan weerszijden van het centrale middenpad liggen (gezien vanaf de ingang) drie velden - al dan niet met grafmonumenten en enkele solitaire bomen of struiken. Opvallend is de afwisseling tussen de verschillende grafvelden, zowel wat betreft aanzien (van leeg tot zeer vol) als wat betreft type grafmonumenten (van uniforme witgeverfde betonnen kruisen tot een grote verscheidenheid aan vormgeving en materiaalgebruik).

De eerste twee grafvelden rechts, waar onder meer NH en RK verpleegden, wezen en leden van militaire en arbeidershuisgezinnen zijn begraven, dragen geen grafmonumenten meer en zijn bedekt met gras; in beide velden staat een monumentale treurbeuk. Het gedeelte ná het met beuken beplante middenpad is onderverdeeld in verschillende kleinere velden. Hier zijn onder meer NH militairen en hun gezinsleden, RK ambtenaren en verpleegden, RK gedetineerden in gewijde en ongewijde aarde en Belgische vluchtelingen begraven. Elk veld heeft zijn eigen type grafmonument. Zo zijn er onder meer twee vroeg-20ste-eeuwse grafmonumenten van grindbeton met glasplaat (1912 en 1923; vervaardigd door J.Götz en Zn te Assen), verschillende graven met ijzeren grafhek en kranstommel, enkele houten grafmonumenten alsook een aantal vrij recente graven. Opvallend zijn de uniforme witgeverfde betonnen kruisen op regel van de Belgische vluchtelingen uit de Tweede Wereldoorlog en de witgeverfde betonnen kruisen van in ongewijde aarde begraven, katholieke gedetineerden. De regels worden aangeduid door betonpaaltjes met het regelnummer en de letters RK, welke na 1945 zijn vervaardigd bij het 'betonbedrijf' van Veenhuizen. Tussen de kruisen staat een groot witgeverfd kruis op betonnen sokkel.

Grafvelden links. Het eerste veld links biedt de meest gevarieerde aanblik. Hier liggen, ten dele overschaduwde door een grote rododendron en enkele eiken, in bemost zand de graven van voornamelijk NH ambtenaren en hun gezinnen. Dit grafveld biedt de grootste variatie in ouderdom van de graven, materiaalgebruik, symboliek en parafernalia (zie hierna onder Karakteristiek van de grafmonumenten). Het met gras begroeide veld erachter biedt ruimte aan enkele rijen witgeverfde betonnen kruisen voor NH verpleegden en gedetineerden en, nabij het middenpad, enkele rijen meer recente graven. Op het veld (gras) aan de andere kant van het dwarspad staan witgeverfde betonnen kruisen eveneens voor NH verpleegden en gedetineerden; vóór de regels betonnen paaltjes met de letters NH en het regelnummer. Het achterste grafveld (gras) is leeg, met uitzondering van een witgeverfd betonnen kruis en een staand hardstenen grafmonument (1910).

Karakteristiek van de grafmonumenten.

Het funeraire beeld van de begraafplaats wordt in hoge mate bepaald door de verscheidenheid aan typen grafmonumenten, vormgeving en toegepaste materialen. Die verscheidenheid is met name te vinden op het grafveld links van de ingang. Hier staan (zeer vergankelijke) eenvoudige houten steles van het type dat veel in het noorden van Nederland voorkomt, sobere ongepolijste hardstenen zerken zoals die in kerken nog worden aangetroffen, maar ook de rijker bewerkte monumenten die zo typerend zijn voor de vroeg 19de-eeuwse buitenbegraafplaatsen en kenmerkende eerste helft 20ste-eeuwse graven van baksteen en grindbeton. Ook zijn er enkele zerken van gietijzer, gefabriceerd in de kolonie zelf maar ook bij de Asser IJzergieterij, met opvallende symboliek zoals omgekeerde en gekruiste toortsen, gekruiste zeisen, een doodshoofd, een gevleugelde zandloper, een gelauwerde uil en een staartbijtende slang. Andere voorkomende funeraire symbolen zijn de treurboom, de vlinder, de opkomende zon en een gestileerde regenboog. Opvallend zijn verder de vele smeedijzeren hekwerken rond de vaak eenvoudige graven. Bijzonder is verder dat op verschillende graven nog de (zinken) kransdozen staan - al verkeren deze in uiteenlopende staat van conservering. In een aantal gevallen bestaat de grafaanduiding uit niet veel meer dan een ijzeren tekstplaat op een paaltje. Bij sommige graven staat nog een ijzeren nummerplaatje.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het beeld dat de nog aanwezige grafmonumenten oproepen is enerzijds 19de-eeuws eclectisch (het eerste veld links van de ingang) waar vooral NH ambtenaren en hun gezinnen zijn begraven, anderzijds zeer sober, met name de velden met betonnen kruisen. Vooral deze velden geven een goede indruk van de anonieme dood van de gedetineerden die in Veenhuizen verbleven en daar overleden. Aangezien er nog steeds wordt begraven, geeft de begraafplaats een beeld van de grafcultuur van de vroege 19de eeuw tot op de dag van vandaag. De grafmonumenten zijn als collectief een in hoge mate de waarde ondersteunend onderdeel van de aanleg. Zij bepalen door hun ouderdom, diversiteit in materiaalgebruik en vormgeving in hoge mate het karakter van de begraafplaats. Het is van het grootste belang dat deze diversiteit zoveel mogelijk bewaard blijft.

Waardering

De AANLEG van de begraafplaats met padenstelsel, grafvelden en grafmonumenten is van algemeen cultuurhistorisch, sociaal-historisch en funerair-historisch belang:

- vanwege de ouderdom van de verschillende onderdelen;
- vanwege de ontstaans- en gebruiksgeschiedenis van het terrein;
- vanwege de betekenis voor de penitentiaire geschiedenis van Nederland;
- vanwege de bijzondere relatie met de andere gestichten van de Maatschappij van Weldadigheid, een sociaal-economisch experiment uit de 19de eeuw met verstrekende gevolgen;
- vanwege de collectieve betekenis van de grafmonumenten als herinnering aan een maatschappelijk stelsel waarin gezindte en rol in die maatschappij bepaalden waar iemand begraven werd en welk grafteken werd geplaatst;
- vanwege de cultuurhistorische, sociaal-historische, genealogische en funerair-historische waarde;
- vanwege de aanwezigheid van grafmonumenten en parafernalia met bijpassende symboliek die kenmerkend zijn voor bepaalde groepen begravenen;
- vanwege de redelijke tot hoge mate van gaafheid en herkenbaarheid;
- vanwege het belang voor de historische koloniestructuur van Veenhuizen;
- vanwege de natuurlijke inbedding in de hoofdstructuur van het beschermde gezicht Veenhuizen.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Begraafplaats

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument